

KÜBA ORGANİK TARIMI: GENEL GÖRÜNÜMÜ, ARKAPLANI VE İTİCİ GÜCÜ

Esin Saraçoğlu

Jose Marti Küba Dostluk Derneği
esinsaracoglu@gmail.com

ÖZET

Son otuz yıldır Küba organik tarımı basının, akademinin ve çevre hareketlerinin yoğun ilgisine konu olmuştur. Bu yazıda Küba organik tarımı ve arkaplanı betimlenecek ve itici gücü tartışılacaktır. Küba'daki organik tarımın yerel niteliği çokça vurgulanmıştır ancak onu eşsiz yapan ulusal ölçeğe yayılıyor oluşu ve kamusal olarak örgütlenmesidir. Küba organik tarımı için SSCB'nin çözümlüsünün büyük bir tetikleyici olduğu doğrudur. Ancak olguyu tek başına bir zorunlulukla açıklamak, arkasında yatan temel itici gücün karartılmasına hizmet etmektedir. Küba organik tarımının gelişmesinde ne piyasa ne çevre duyarlılıkları ne de çiftçilerin bireysel tercihleri tayin edici olmuştur. Küba organik tarımının gelişiminde tayin edici olan; Küba devleti ve devletten kesin çizgilerle ayrılması pek de mümkün olmayan kitle örgütleri ile Küba halkının siyasi iradesinin cisimleştiği Küba Komünist Partisi'nin halkı ve ülke kaynaklarını ulusal ölçekte harekete geçirme kapasitesi ve iradesi olmuştur. Bu çerçevede Küba organik tarımı kapitalist bir çerçevede uygulanması mümkün olan bir model sunmamaktadır.

Anahtar kelimeler: Küba, tarım, organik tarım, kent tarımı

ORGANIC AGRICULTURE IN CUBA: GENERAL VIEW, BACKGROUND AND MAIN DRIVING FORCE

ABSTRACT

For the last thirty years, organic agriculture in Cuba has been subject of a strong interest on part of the press, the academy and environmentalist movements. In this paper, organic agriculture in Cuba and its background shall be described and its driving force shall be discussed. The local characteristic of organic agriculture in Cuba has been widely emphasized but what makes it unique is its expansion on national scale and its organization on public level. It is true that the dissolution of USSR is a major driving force for the organic agriculture in Cuba. However, explaining the phenomenon as solely based on a necessity serves for the obscuring the main driving force behind. Neither market nor environmental concerns or farmers' individual preferences has been determining for the development of organic agriculture in Cuba. Determining force was the capacity and the will to mobilize the people and the country's resources on a national scale by the Cuban state, the mass organizations which may only barely be distinguished from the state, and the Communist Party of Cuba embodying the political will of Cubans. Consequently, organic agriculture in Cuba presents a model that cannot possibly be implemented under a capitalist framework.

Key Words: Cuba, agriculture, organic agriculture , ur-

Son otuz yıldır Küba organik tarımı basının, akademinin ve çevre hareketlerinin yoğun ilgisine konu olmuş; geride bıraktığımız yüzyılda tarım alanında yaşanan çok kapsamlı dönüşümün beraberinde getirdiği, biyolojik çeşitliliğin azalması, toprak ile suyun kirlenmesi ve insan sağlığına yönelik yeni tehditleri içeren sorunlar karşısında, konvansiyonel tarıma alternatif arayan çevrelerin gündemine oturmuştur. Tepe noktasına ulaştığı düşünülen fosil yakıt kullanımından insanlığın tedricen mahrum kalacağı tezine yaslanarak, Küba'nın organik tarım alanında sağladığı ilerlemelerin tüm insanlık için bir laboratuvar işlevi göreceği tezi¹ de savunulmuştur.

Tüm bu tartışmalar gözönünde bulundurularak bu yazıda Küba organik tarımı ve arkaplanı betimlenecek ve itici gücü tartışılacaktır.

1. KÜBA ORGANİK TARIMININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Küba organik tarımının ana kulvarı kent tarımıdır ve bu kulvar itibarıyla Küba organik tarımı dünya genelinde eşsiz bir örnektir. Sinan Kunt'un (2015, ss. 270-271) yakın zamanda Türkçeye kazandırılmış, konuyla ilgili detaylı çalışmasında ifade ettiği gibi:

“Dünyadaki bol miktardaki kentsel tarım süreçleri arasında o neredeyse tamamen eko-tarıma dayalı ve fosil yakıt kullanımını ulaştırmada dâhi en asgari düzeye indirmiş olan örnektir. Küçük ölçekli, yerel kaynaklara dayalı ve yerelde tüketilen üretim – diğer bir deyişle, bütün

1 Bu teze yaslanan ve aynı zamanda Küba'nın Barış Koşullarında Özel Dönem olarak adlandırdığı Sovyet sonrası dönemi hakkında aydınlatıcı bilgiler veren, Faith Morgan imzalı belgesel The Power of Community: How Cuba Survived Peak Oil (2006) için bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=O8r6-yFK46M>

dünyada uygulamada olan endüstriyel tarımın tam bir anti-tezidir."

Küba organik tarımına yönelik ilginin odak noktası da bu küçük ve yerel ölçek olmuştur. Ancak yine Kunt'un (s. 271) belirttiği gibi, söz konusu tarım "ülkedeki kentsel nüfusun bütününe yönelik kapsamlı bir örgütlenme yapısına sahip bir gıda üretim sistemidir." Küba organik tarımını eşsiz yapan bir yanıyla yerel niteliği ise diğer yanıyla ölçeğinin genişliğidir. Küba ulusal düzeye yayılan, kararlı bir yerel ve organik üretim politikası olan tek ülkedir (Wright, 2009, s. 22).

Küba'nın kent tarımındaki başarıları gerçekten dikkat çekicidir. Monthly Review'de 2012'de yayımlanmış bir makalede yer verilen rakamlarla:

"... başka halde kullanım dışı kalacak olan 50 bin hektar üzerine kurulu 383 bin kent çiftliği, 1,5 milyon tonu aşkın sebze üretmekte ve bu çiftliklerin en başarılıları yenilebilir bitki üretiminde herhangi bir sentetik materyal kullanmaksızın 20 kg/m2 randımına ulaşmaktadır ki bu da hektar başına yüz tona tekabül etmektedir. Havana ve Villa Clara gibi şehirlerde tüketilen tüm taze sebzelerin yüzde 70'inden fazlası kent çiftlikleri tarafından tedarik edilmektedir" (Altieri ve Funes-Monzote, 2012).

Bu başarının elde edilmesindeki hız da kayda değerdir. Küba kent tarımı programı çerçevesindeki alt-programların en başarılılarından birisi olan sebze ve taze otlar alt-programı kapsamında 1994 ile 2005 yılları arasında üretim bin kat artarak 4 bin tondan 4,2 milyon tona yükselmiştir (Koont, 2009).

Küba kent tarımının sergilediği çeşitlilik konu edilmeden olguyu tam manasıyla betimlemek mümkün değildir. Gelişkin teknikleri uygulayan, birkaç yüz metrekareden hektarlarca alana yayılabilen *organopónico* veya *huerta intensiva*² biçimleri kadar avlu tarımını ve arsa tarımını³ ve ayrıca bitkisel üretimi olduğu kadar hayvansal üretimi içermektedir (Murphy ve Novo, 2000, ss. 334-337). Küba kent tarımı bünyesinde, üreticiler, kooperatif çatısı altında bir araya gelerek kullanım hakkı temelinde işledikleri ortak bir toprak üzerinde, kooperatife ait varlıklardan yararlanarak ve geliri bölüşerek tarım yapabildikleri gibi, kendilerine ait küçük topraklar üzerinde bireysel üreticiler olarak tarım yaparken kooperatif kanalıyla tek başına satın alamayacakları yeni teknolojilere veya Küba devlet bankaları tarafından sağlanan kredilere erişebilmektedirler (Vesterinen, 2015). Ayrıca, esas işi çiftçilik olmayan ancak değinilen

2 Organopónico aşağı yukarı 1x20 m. genişliğinde yükseltilmiş beton yataklarda, toprağın sürekli olarak organik malzeme ile beslendiği, Küba icadı bir üretim tekniğidir. Huerta intensiva yükseltilmemiş ve beton duvarlarla çevrilmemiş benzeri sıralar halinde ve yine toprağın organik malzeme ile beslenmesi ile yapılan tarımdır.

3 Avlu tarımı evlerin avlularında, arka bahçelerde, teras ve balkonlarda yapılan tarımı ifade etmektedir. Arsa tarımı yurttaşların yaşadıkları yerelliklerde kendilerine tahsis edilen arsalar üzerinde yaptıkları tarımı ifade etmektedir

avlu ve arsa tarımı ile uğraşan kent sakinleri de kent tarımı üreticileri arasındadır ve son olarak, bakanlıklar ve devlet kurumları bünyesinde kayda değer düzeyde tarımsal üretim gerçekleştirilebilmektedir (Wright, ss. 84-85).

Bu kapsamda karşılaşılabileceğiniz manzaraların çeşitliliği hayret uyandırıcıdır: Terasında tavşan yetiştiriciliği yapan bir mühendis, balkon saksılarında aromatik otlar yetiştiren bir emekli, bugün örnek bir kent kooperatifinin liderine dönüşmüş, eskiden bakanlık bünyesinde yöneticilik yapan bir ziraat mühendisi, mahallenin boş arazisinden sofraları için düzenli olarak yiyecek tedarik edebilen evler, otel terasında barda kullanılacak naneyi üreten tesis çalışanları, ağaçlandırma projesine katılıp meyve ağaçları diken ortaokul öğrencileri, gündüz yaşlı bakım evlerindeki hobi bahçeleri...

Küba'da kent tarımı ve aynı anlama gelmek üzere organik tarıma verilen geniş kapsamlı kamusal destek de çok çeşitli biçimler almıştır. Kentsel tarım programının başarıya ulaşmasında güçlü hükümet desteğinin tayı edici olduğunu ileri süren Murphy ve Novo'ya göre (2000, ss. 333-334) başlıca destek biçimleri arazi tahsis, yayım hizmetleri, araştırma ve teknoloji geliştirme çalışmaları, tedarik mağazaları ve pazarlama şemaları olmuştur. Yazarların aktardığına göre Küba'da kentte gıda üretmek isteyen her yurttaş yerel yönetimlerden arazi talebinde bulunabilmekte, üretim yapmak isteyenlere alan tahsis yapılması yerel yönetimlerin görevi kabul edilmektedir. Ancak desteğin ötesinde ve daha önemlisi Küba organik tarımı ulusal ölçekte ve kamusal bir biçimde örgütlenmektedir.

Yukarıda adı geçen ve Küba kent tarımının yenilikçi üretim birimi organopónico 1987 gibi erken bir tarihte Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanı olarak Raúl Castro Ruz'un yönlendirmesiyle ve ordu bünyesindeki çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak Organopónicos y Huertos Intensivos adını alan bu çalışmalar daha sonra Kent Tarımı Hareketi ve nihayetinde 2009 yılında Kent ve Kent Çevresi Tarımı Bütünleşik Programı adını almıştır. Bugün söz konusu program Küba Tarım Bakanlığı'nın en önemli yedi programından birisidir ve başlıca misyonu gıda alanında yerel öz yeterliliğe katkı sağlamaktır (Companiononi ve ark., 2017, s. 92).

Programın liderliğini Kent ve Kent Çevresi Tarımı Ulusal Grubu üstlenmiştir. Grubun ev sahipliğini Tarım Bakanlığı'nın başlıca araştırma kurumlarından Tropikal Tarım Araştırmaları Enstitüsü⁴ yapmakta ancak bileşimini altı bakanlıktan ve on altı farklı kurumdan temsilciler oluşturmaktadır. Fernandez'in (2017) aktardığı haliyle toplam 31 adet alt-program çerçevesinde; toprak verimliliği, organik gübreler, tohumlar, zararlı önleme, sulama, hayvan sağlığı, hayvan yemleri, pazarlama, kapasite geliştirme ve eğitim, arıcılık gibi pek çok başlık ele alın-

4 İspanyolca ismiyle Instituto de Investigaciones Fundamentales en Agricultura Tropical "Alejandro de Humboldt" - INIFAT

maktadır. Ulusal grubun altında her bir vilayette örgütlenmiş alt gruplar yer almaktadır. Ulusal programın vilayet düzeyindeki temsilcilerinin yanı sıra Küba'da yerel seçimlerle iş başına gelen vilayet meclislerinin başkan yardımcıları da bu gruplarda görev almaktadır. Paralel şekilde ülkenin 168 ilçe belediyesi ölçeğinde gruplar oluşturulmuştur. Dahası Küba'da idari bir kademelen-dirmeye tekabül etmeyen, halkın siyasi haklarını kul-lanması, yurttaşlık görevlerini yerine getirmesi, sosyal dayanışmasını kuvvetlendirmesi için yaratılmış olan si-yasi taban örgütlenmesi Halk Konseyleri de kent tarımı programının örgütsel yapısında yerini almıştır. Yapının en altında ülke geneline yayılmış yüzlerce halk konse-yinin yanı sıra üreticiler yani organopónico'lar, huerta intensiva'lar, avlu ve arsa tarımı yapan hane ve bireyler; ayrıca kent çeperindeki çiftlikler yer almaktadır.

Bu yapı çerçevesinde ulusal grup yılda dört defa ta-bandaki üreticilere ziyarette bulunup kapasitelerini artırmakta, onları değerlendirmekte ve geri bildirim toplamaktadır; ulusal grubun bu ziyaretlerinin yanı sıra vilayet grupları da benzeri şekilde üreticileri düzenli olarak ziyaret etmektedir (Companioni ve ark., 2017, ss. 93-94).

Kent tarımını stratejik olarak yönlendirmek ve üretilen politikaların hayata geçirilişini denetlemek ile görevli bu yapının yanı sıra, Küba'da belediye ve daha yerel öl-çeklerde kurulmuş granja urbana'lar (devletin söz ko-nusu belediyedeki en güçlü tarımsal işletmesine bağlı kent çiftlikleri) üzerinden ciddi bir altyapı kurulmuştur. Kunt'un (2015, ss. 84-86) aktardığı kadarıyla, 2006 yılı itibarıyla 169 belediyede 196 granja urbana bulunmak-tadır ve kendi bölgelerindeki üretim ve pazarlama fa-liyetlerini gözetim altında tutmak, gerekli girdilerin tedarikini güvence altına almak, üreticiler için eğitim faaliyetleri düzenlemek, okullarda ilgiyi sürekli kılmak, okul ve hastanelere ayrılan üretimin bu kurumlara ulaş-masını güvence altına almak, avlu tarımını güçlendir-mek, alt-program hedefleri doğrultusunda yerel yöne-timler ile sürekli ilişkiler yürütmek bunların görevleri arasındadır. "Granja urbana'lar doğrudan halkın arasın-da çalışırlar. Ürün satın alır, tarımsal girdi satışları ya-par, birbirinden yalıtık haldeki üreticileri eğitir ve on-lara hizmet sunarlar." Bunlar; belediyelerin bünyesinde alet-edevat, tohum, biyolojik zararlı önleyiciler, organik gübre gibi tarımsal girdilerin ve yan hizmetlerin sağlan-dığı consultorios-tiendas olarak bilinen zirai danışman-lık ve mağazacılık birimleri işletirler. Yetkili satış nokta-larında tarımsal ürün satışı yaparlar ve bu noktalarda yalnızca kendi ürünlerini değil, diğer üreticilerden satın aldıklarını da pazarlarlar.

Küba kent tarımının gelişmesinde araştırma-geliştirme ciddi bir etken olmuştur. 2002 itibarıyla Nüfus için Sür-dürülebilir Yöntemlerle Gıda Üretimi başlığında dört bilimsel kurum ve üniversite bünyesinde altmış üç pro-je ve Biyoteknolojik ve Sürdürülebilir Araçlarla Hayvan Yemi Üretimi başlığında on kurum bünyesinde otuz beş

proje yürütülmektedir (Koont, 2009). Organik gübre-ler ve toprağın korunması alanında, özellikle kompost, solucan humusu, biyo-toprak ve biyo-gübreler; hasta-lıklarla mücadele alanında Entomofajlar ve Entomopa-tojenler Üretim Merkezleri bünyesinde üretilen orga-nizma ve solüsyonlar Küba'nın özellikle başarılı olduğu kabul edilen alanlardır. Ayrıca Devrim'den itibaren Kü-ba'da eğitim alanına yapılan yatırımların şimdilerde biyoteknoloji alanında meyve verdiği bilinmektedir. Ge-netik Mühendislik ve Biyoteknoloji Merkezi tarafından alınan ulusal ve uluslararası patentlerin yüzde 13'ü ta-rımsal araştırmaların sonuçlarıdır (Kunt, 2015, s. 110).

2. KÜBA ORGANİK TARIMININ ARKAPLANI VE İTİCİ GÜCÜ

Küba organik tarımı, literatürün tamamında, haklı bir biçimde, SSCB'nin çözülüşü ile ilişkilendirilmektedir. SSCB'nin çözülüşü ile Küba neredeyse bir gecede ticaret ortaklarını kaybetmiş, dış ticareti çökmüştür.

"Küba, 1988 yılında dış ticaretinin yüzde 85'inden fazla-sını Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle gerçek-leştiriyordu; sosyalist ülkeler Küba'nın ihracatında yüzde 87,4; ithalatında yüzde 86,4'lük bir paya sahipti" (Poy-raz, 2010).

Bu verilerinin anlamı açıktır: SSCB'nin çözülüşü ile ül-kenin temel döviz kaynakları arasındaki şeker ve na-renciye gibi ticari tarım ürünlerinin pazarı; bunları ve iç tüketime yönelik diğer tarımsal ürünleri üretmek için ihtiyaç duyulan yakıt ve makineler, yedek parçalar, sentetik gübre, kimyasal zararlı önleyiciler ve hammad-delerin satın alındığı pazar ortadan kalkmıştı. Ülkede tarımsal üretim sürdürülebilse dahi, ürünleri tüketiciye yani kente taşıyacak makine ve benzin bulmak güçtü. Aslında Küba'nın yalnızca dış ticareti değil, dahil olduğu uluslararası iş bölümünün parçası olarak şekillendirdi-ği ekonomisi ve ekonominin çok önemli bir ayağı olan tarım sektörü çökmüştü.

Krizin zirve noktası olan 1993-94 aralığında, Kübalı-ların ortalama kalori alımı 1980'lere kıyasla yüzde 30 oranında gerilemişti (Wright, 2009, s. 70).

"Ekonomik krizin en keskin momentlerinde, nüfusun bes-lenme düzeyinde kayda değer bir bozulma gözlemlenmiş-ti. Bu bozulmanın beslenme ve sağlık durumu üzerindeki etkileri en açık şekilde 1992 ile 1993 aralığında görülen nöropati salgınında gözler önüne serilmişti" (Nova Gon-záles, 2013).

Bu dönemde görme kaybı gibi belirtileri olan optik nö-rit hastalığı salgınından 50 binden fazla Kübalının etki-lendiği bilinmektedir.

Küba organik tarımını konu alan literatürün önemli bir bölümü, bu biricik olgudan, söz konusu karamsar tab-lodan türeyen "zorunlu" bir sonuç olarak söz etmekte-

dir. Böylesi bir tabloda kentte düşük girdili, daha yoğun emeğe yaslanan, traktör yerine hayvan gücüne dayanan organik tarımın gelişmesi doğal bir refleks gibi görünebilir; ancak söz konusu karanlık tablo başka bir bağlamda çiçek açan organik kent bahçeleri değil de iç savaş gibi kaotik süreçlere de pekâlâ yol açabilirdi.⁵¹

Olgunun özellikle hızı düşünüldüğünde SSCB'nin çözülüşünün büyük bir tetikleyici olduğu doğrudur. Ancak Küba'nın organik tarım başarısını tek başına bir zorunlulukla açıklamak, arkasında yatan temel itici gücün karartılmasına hizmet etmektedir.

FAO'nun organik tarımın itici güçlerine ilişkin sınıflandırması olası itici güçleri üç kategori altında toplamaktadır. Birincisi, tüketicilerin ve piyasanın itici güç olduğu örneklerde ürünler sertifikalı ve etiketli olup esas itici güç tüketicilerdir, denilmekte; ikincisi çevre duyarlılığının tetiklediği ve ekonomik teşviklere konu şekilde organik tarım yapıldığı belirtilmekte; üçüncüsü bazı çiftçilerin aile sağlıkları, çiftlik ekonomileri ve öz yeterlilik adına ve geliştirmekte olan ülkelerde hane halkının gıda güvenliğini artırmak ve girdi maliyetlerini azaltmak amacıyla, gelişmiş ülkelerde ise ürünlerini sertifikasız şekilde doğrudan tüketiciye ulaştırma hedefiyle organik tarımı benimsediği ifade edilmektedir.

Küba organik tarımı birinci kategoriye ancak kısmi bir düzeyde uygun düşmektedir. Ülkede uluslararası ticaretin konusu olarak (veya daha düşük bir düzeyde ülkeyi ziyaret eden turistlere yönelik olarak) üretilen sertifikalı organik ürünler bulunmaktadır. Bu kapsama giren başlıca ürünler bal, kahve, narenciyeler, şeker, mango ve hindistan cevizi gibi tropikal meyvelerdir ve tüketicilerin ve piyasanın itici güç olduğu bu kulvar geç bir gelişme olarak 2000'li yıllarda açılmıştır (Wright, 2009, s. 189). Bu kulvar Küba organik tarımının ortaya çıkışını açıklamayan geç bir gelişme olduğu gibi, onu belirleyen ana kulvar olmaktan da uzaktır.

Kaldı ki bu bağlamda tüketiciler ve piyasa, Küba organik tarımının itici gücü olsaydı dahi madalyonun ancak bir yüzünden söz ediliyor olacaktı, çünkü Küba söz konusu olduğunda, ihracat devlet tekeline tabidir ve bu nedenle uluslararası alıcılar olarak tüketicilerin ve uluslararası piyasanın tetiklediği organik tarım Küba'da planlı devlet ekonomisinin konusu olarak ve devlet kurumları ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla burada bir yönüyle tüketicilerin ve piyasanın tetiklediği bir olgudan söz ederken diğer yönüyle kamusal ihtiyaçların giderilmesinde değerlendirilecek bir döviz kaynağı olarak ve kamusal biçimde planlanan bir olgudan söz edilmektedir.

Organik tarımın itici güçleri arasında FAO tarafından

51 Belirtmek gerekir ki söz konusu dönem eli boş durmayan ABD'nin ilk önce 1992 yılında Toricelli Kanunu'nu ve ardından 1996 yılında Helms-Burton Kanunu'nu çıkararak Küba'ya yönelik ablukayı giderek sıkılaştırdığı bir dönemdir.

ikinci sırada gösterilen çevre duyarlılıkları ve ilgili teşvikler de Küba organik tarımını açıklamak bakımından geçerli değildir. Küba organik tarımının geliştiği, SSCB'nin çözülüşünü izleyen kriz süreci öylesine ağır bir süreçtir ki nüfusun karnını doyurma mücadelesi başat olmuştur. Ülke için ağır bir kriz dönemi olan 90'lı yıllar boyunca Küba'nın eğitim, kültür ve sanat alanına olduğu gibi çevre alanına da yatırım yapmış olduğu bir gerçektir. Ancak Küba'da çevre hassasiyetlerinin organik tarımı tetiklemiş olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Örnek olsun, Küba'da kent tarımı programına koşut kentsel ormanlaştırma programı da uygulanmaktadır, fakat birincisi nihai biçimini aşağı yukarı 1997'de almışken ikincisi ancak 1996'da başlatılmıştır (Koont, 2009).

Aslında FAO'nun organik tarımın itici güçleri arasında ikinci sırada belirttiği ve örnek olarak AB ülkelerini gösterdiği, çevre hassasiyetleri ve ilgili devlet teşvikleri kategorisi, aslında hiçbir coğrafya bağlamında organik tarımın itici güçleri olarak açıklayıcı güce sahip değildir. Örneğin, Konstantinidis (2018) Avrupa'da organik tarımın konvansiyonel tarıma göre daha fazla şirketleşmiş olduğunu, konvansiyonel tarıma göre organik tarımda ölçeğin daha büyük, mekanizasyonun daha yüksek, emek yoğunluğunun daha düşük ve ücretli emek kullanımının daha yaygın olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre AB organik tarımı ironik bir biçimde kırsal nüfusun desteklenmesi ve çevrenin korunması bahislerinde bir başarı öyküsü gibi lanse edilmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan, 2016 tarihli ve Avrupa Birliği'ndeki organik tarımı konu alan raporda oldukça ilginç verilere yer verilmiştir. Raporda Avrupa Birliği genelinde organik çiftliklerin yüzölçümünün konvansiyonel çiftliklerinkinden ortalama olarak daha büyük olduğu belirtilmektedir. Örneğin AB üyesi ülkelere 2 hektardan daha küçük araziler tüm tarım arazilerinin yaklaşık yüzde 45'ine tekabül ederken organik arazilerin ancak yüzde 2'si 2 hektardan küçük araziler kategorisindedir. Oysa 100 hektardan büyük araziler tüm tarım arazilerinin ancak yüzde 3'ünü oluştururken, organik arazilerin yüzde 50'den fazlası 100 hektardan büyük araziler kategorisindedir (Avrupa Komisyonu, 2016).

Sözü edilen veriler “çevresel duyarlılıklar nedeniyle teşviklere konu olan” organik tarım alanındaki tekelleşme düzeyini gözler önüne serdiği gibi varsayılan çevre duyarlılığına da gölge düşürmektedir. 100 hektardan daha büyük arazilerde yapılan bir tarımın ürünleri sertifikalı organik ürünler olarak piyasada görece yüksek fiyatlardan alıcı buluyor olabilir ancak bu ölçekte bir tarımın, özellikle Konstantinidis'in iddia ettiği biçimde konvansiyonel tarıma göre daha az emek yoğun bir biçimde icra edildiği hesaba katıldığında, makine ve fosil yakıt kullanımını dışladığını düşünmek, biyolojik çeşitlilik ve döngüleri destekleyecek şekilde tek ürün ekiminden uzaklaştığını varsaymak hatalı olacaktır.

Küba organik tarımının ana kulpası yani kent tarımı tam tersi nitelikler sergilemektedir. Ölçeği konvansiyonel tarıma göre küçüktür; konvansiyonel tarıma göre daha az mekanize ve daha fazla emek yoğunudur; meta üretimini dışlayan geçimlik bir üretim olarak ve/veya sübvans bir kamusal hizmet olarak icra edilen organik tarım Küba'da geniş bir alana sahiptir.

O halde Küba organik tarımının itici gücü "aile sağlıkları, çiftlik ekonomileri ve öz yeterlilik adına, hane halkının gıda güvenliğini artırmak ve girdi maliyetlerini azaltmak amacıyla ve/veya ürünlerini sertifikasız şekilde doğrudan tüketiciye ulaştırma hedefiyle organik tarımı benimseyen çiftçiler" midir? Küba'da organik tarım ile uğraşanlar daha düşük girdi maliyetleriyle hane halkının gıda güvenliğini artırmakta ve ürünlerini sertifikasız şekilde doğrudan tüketiciye ulaştırarak aile gelirlerine katkıda bulunmaktadır. Ancak Küba organik tarımının itici gücünün bireysel aktörler olarak hareket eden çiftçilerin tercihleri olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Ekonomik faaliyetlerin tümünün kamusal biçimde planlandığı, yönlendirildiği ve denetlendiği sosyalist bir ülkede yukarıda betimlendiği şekilde kapsamlı bir üretim alanının bireylerin tercihlerinden doğabileceğini düşünmek mümkün değildir.

SONUÇ

Küba organik tarımı dünyanın geri kalanında gözlemlendiğimiz şekilde yeni bir sermaye birikim alanı olarak genişleyen ve yüksek gelir düzeyine sahip tüketicilere yönelik lüks tüketim maddeleri olarak sertifikalı organik ürünlerin üretildiği bir alan olmadığı gibi; kırdan kente göçten kaynaklanan ve eğitim düzeyi düşük, yoksulların geçim stratejisi olarak geliştirdiği düşük girdili, yerele ve geçimlik alana hapsolmuş bir üretim alanı da değildir.

Gerçekte Küba organik tarımı, kentli ve eğitilmiş bir nüfus tarafından topyekûn bir kalkışmanın sonucu olarak ve kentli bir olgu olarak gelişmiştir. Söz konusu topyekûn kalkışmanın kendiliğinden bir hareket olarak gelişmediği vurgulanmalıdır. Küba organik tarımının gelişiminde tayin edici olan; Küba devleti ve devletten kesin çizgilerle ayrılması pek de mümkün olmayan kitle örgütleri ile Küba halkının siyasi iradesinin cisimleştiği Küba Komünist Partisi'nin halkı ve ülke kaynaklarını ulusal ölçekte harekete geçirme kapasitesi ve iradesi olmuştur.

Başlangıçta belirtildiği gibi çeşitli çevreler dünyanın geri kalanı için Küba organik tarımından çıkarılacak büyük dersler olduğunu düşünmektedir. Küba organik tarımının çokça vurgulanan yerel niteliğinin yanı sıra, ulusal ve kamusal niteliği göz önünde bulundurulduğunda, onun kapitalist bir çerçevede uygulanmasının imkânsız olduğu fark edilecektir. Küba organik tarımının arka planında eşitlik temeline yaslanan bir

toplumun egemenlik mücadelesi vardır. Sosyalizm mücadelesi verenler açısından ise Küba organik tarımının yakından incelenmeyi bekleyen ciddi bir deneyim olduğu aşıkardır. Zira sosyalizm mücadelesi her ülkede egemenlik mücadelesi ile koşut yürüyecek ve gıda egemenliği mücadelenin ayrılmaz bir parçası olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altieri, M. A. ve Funes-Monzote, F. R. (2012). *The paradox of Cuban agriculture*. Erişim tarihi: 04.04.2012 <http://monthlyreview.org/2012/01/01/the-paradox-of-cuban-agriculture>
- Avrupa Komisyonu, (2016). *Facts and figures on organic agriculture in the European Union*. Erişim tarihi: 02.12.2018 http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Organic_2016_web_new.pdf
- Companioni, N., Rodríguez-Nodals, A. ve Sardiñas, J. (2017). Avances de la agricultura urbana, suburbana y familiar. *Agroecología*, 12, 91-98.
- Fernandez, M. (2017). *Urban agriculture in Cuba: 30 years of policy and practice*. Erişim tarihi: 28.12.2018 https://www.ruaf.org/sites/default/files/RUAF-UAM%2033_WEB_41-44.pdf
- Konstantinidis, C. (2018). Capitalism in green disguise: the political economy of organic farming in the European Union. *Review of Radical Political Economics*, 50, 830-852.
- Koont, S. (2009). *The urban agriculture of Havana*. Erişim tarihi: 15.31.2018 <https://monthlyreview.org/2009/01/01/the-urban-agriculture-of-havana/>
- Kunt, S. (2015). *Küba'da Sürdürülebilir Kent Tarımı*. (C. Yücel, Çev.) İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Murphy C. ve Novo G. (2000). *Urban agriculture in the city of Havana: a popular response to a crisis*. N. Bakker ve ark. (Ed.), Growing cities, growing food: urban agriculture on the policy agenda. A reader on urban agriculture (ss. 329-347). Almanya: DSE.
- Nova Gonzáles, A. (2013). *El modelo agrícola y los lineamientos de política económica y social en Cuba*. Havana: Editorial de Ciencias Sociales.
- Organic agriculture. Erişim tarihi: 20.12.2018 <http://www.fao.org/organic/oa-faq/oa-faq1/en/>
- Poyraz, E. (2010). *Küba'da özel dönem: aynı anda tüm cephelerde savaşmak*. Erişim tarihi: 10.11.2018 <http://haber.sol.org.tr/bizimamerika/kuba-da-ozel-donem-ayni-anda-tum-cephelerde-savasmak-35694>
- Vesterinen, I. (2015). *Urban agriculture in Havana, Cuba and its implementation in Finland*. Erişim tarihi: 31.12.2018 https://www.the-seus.fi/bitstream/handle/10024/93435/Inari_Vesterinen.pdf?sequence=1
- Wright, J. (2009). *Sustainable agriculture and food security in an era of oil scarcity: lessons from Cuba*. Londra: Earthscan.